

Εισήγηση του **Δημήτρη Γ. Κουμπιά**, Γενικού Γραμματέα της ΠΟΕΣΥ
στην ενότητα "**Σύγχρονες Εκπαιδευτικές Ανάγκες**" κατά την καταληκτική
συνεδρίαση της πρώτης ημέρας του συνεδρίου του ΣΗΠΕ, το Σάββατο 29 Μαρτίου

Το μορφωτικό επίπεδο του δημοσιογράφου και του μέσου αναγνώστη

Αρχίζοντας την εισήγησή μου για τις "Σύγχρονες Εκπαιδευτικές Ανάγκες" στο χώρο της δημοσιογραφίας, θέλω να αναφερθώ σε ένα γεγονός που συνέβη 35 χρόνια πριν, το 1979. Πρόκειται για την παραπομπή μου στο Πειθαρχικό Συμβούλιο της ΕΣΗΕΑ, ύστερα από καταγγελία συναδέλφου, επειδή... τόλμησα να πω – μιλώντας σε σπουδαστές δημοσιογραφίας ότι *«όσο περνούν τα χρόνια το μορφωτικό επίπεδο του αναγνωστικού κοινού ανεβαίνει, ενώ των δημοσιογράφων παραμένει στάσιμο· με αποτέλεσμα το μέσο μορφωτικό επίπεδο των δημοσιογράφων να είναι χαμηλότερο από του μέσου αναγνώστη»*.

Τότε δεν υπήρχαν βέβαια πανεπιστημιακές σχολές δημοσιογραφίας, ούτε καν τα αναγνωρισμένα δημόσια ή ιδιωτικά ΙΕΚ και η όλη προσπάθεια εκπαίδευσης δημοσιογράφων περιοριζόταν σε «εργαστήρια» ή «κέντρα ελευθέρων σπουδών».

Το είχα πει κυρίως για να ταρακουνήσω τους σπουδαστές. Ωστόσο, το Πειθαρχικό της Ένωσής μου με τιμώρησε με «επίπληξη άνευ αναρτήσεως» - τη μικρότερη δυνατή ποινή -, για να πέσω στα μαλακά, αλλά να ικανοποιηθεί και ο καταγγέλλων.

Τη δική μου ικανοποίηση την πήρα 12 χρόνια αργότερα, το 1991, όταν ο δημοσιογράφος, πολιτικός και καθηγητής της Παντείου (όπως τη λέγαμε τότε) **Αθανάσιος Κανελλόπουλος** στον πρόλογο του βιβλίου του «*Ο Ξενοφών ως Δημοσιογράφος*» (Εκδοτική Εστία), σημειώνει: **«Είναι κοινή ομολογία ότι το μέσο μορφωτικό επίπεδο του δημοσιογράφου είναι χαμηλό. Οι εξαιρέσεις, δυστυχώς, είναι ακόμη παρήγορο δείγμα»**.

Και μια που αναφέρομαι στον Αθανάσιο Κανελλόπουλο, δανείζομαι ένα ακόμη απόσπασμα από τον πρόλογο του βιβλίου του, το οποίο πιστεύω πως έχει άμεση σχέση με το θέμα μας. Έγραφε λοιπόν ο **Αθ. Κ.**:

«Η δημοσιογραφία περνά κρίση. Ίσως γιατί δευτερογενώς αντανακλά ευρύτερη κρίση των κοινωνικών θεσμών, ίσως γιατί και η ίδια δοκιμάζεται από εγγενείς δυσχέρειες. Και ενώ η ποσότητα της προσφοράς μέσων και προσώπων είναι υπέρμετρη, η ποιότητα υστερεί καταφανώς. Στην ουσία σήμερα τείνει να υπερισχύσει η παραπληροφόρηση από την πληροφόρηση».

Για τις... προθέσεις που μπαίνουν μπροστά στην πληροφόρηση έχει γράψει πολλά χρόνια πριν και ο **Αλμπέρ Καμύ**, τονίζοντας ότι «δεν πρέπει να

αποπληροφορούμε ούτε να υποπληροφορούμε. Ο κόσμος δεν είναι ούτε ρόδινος ούτε μαύρος. Είναι απλώς περίπλοκος». Προσθέτοντας ότι «εκλαΐκευση δεν σημαίνει χυδαιότητα» και πως «ο έντιμος Τύπος δεν πρέπει να ρέπει ποτέ προς τον κιτρινισμό και την καταστροφολογία».

Αναφερόμενος σε ένα σπουδαίο δημοσιογράφο και συγγραφέα όπως ο Αλμπέρ Καμύ, ας μου επιτραπεί να επισημάνω ότι πολλοί δημοσιογράφοι επιβιβάζονται στο τρένο της επικαιρότητας – αυτόν τον καιρό της κρίσης και των επιπτώσεών της (ανέχεια, εγκληματικότητα, εσωστρέφεια, αγανάκτηση, ρατσισμός, βία) – πιστεύοντας ότι κατευθύνονται στο λογοτεχνικό Παρνασσό. Και δηλώνουν συγγραφείς και λογοτέχνες, επειδή εξέδωσαν ένα βιβλίο. Ξεχνώντας ότι οι δημοσιογράφοι απλώς βάζουν σε λέξεις την επικαιρότητα. Για τη λογοτεχνία δεν αρκεί να έχεις ένα «καυτό θέμα». Χρειάζονται κι άλλες ικανότητες. Δεν παραγνωρίζω βέβαια ότι πολλοί καταξιωμένοι καταξιωμένοι λογοτέχνες, όπως ο Παπαδιαμάντης, ο Παλαμάς, ο Ξενόπουλος ή ο Κονδυλάκης και αρκετοί άλλοι, ήταν και δημοσιογράφοι. Ο Κονδυλάκης μάλιστα ήταν και ο πρώτος πρόεδρος της Ένωσης Συντακτών, όταν ιδρύθηκε πριν από 100 χρόνια, 1914. Για ευνόητους λόγους δεν αναφέρομαι ονομαστικά σε εν ζωή καταξιωμένους – και ευπώλητους - δημοσιογράφους και λογοτέχνες, που είναι η εξαίρεση του κανόνα.

Εδώ βέβαια επισημαίνω το γεγονός ότι τα προαναφερθέντα γράφτηκαν από τον Αθανάσιο Κανελλόπουλο και τον Αλμπέρ Καμυ δεκάδες χρόνια πριν από την επέλαση των διαδικτυακών ΜΜΕ, πολλά εκ των οποίων παραβιάζουν κατάφωρα τους συγκεκριμένους κανόνες. Ένα πρόβλημα διόλου αμελητέο, όταν η διάδοση του ίντερνετ στα ελληνικά νοικοκυριά φτάνει στο 60% (με τα έξυπνα κινητά, τις ταμπλέτες και το wi-fi), έναντι 30% που ήταν το 2008. Στις δε ηλικίες μέχρι 44 ετών οι Έλληνες μπαينوβγαίνουν στις ιστοσελίδες (καλές, κακές, φτηνές ή πολυτελείς) και στα social media σε ποσοστό γύρω στο 85%.

Ποιος λοιπόν αξιολογεί αυτό που ο καθένας λέει με καμάρι εγκυρότητας ότι «το είδε στο ίντερνετ»; Κι εδώ είναι το πρόβλημα: με λιγότερα κεφάλαια το ψηφιακό σύστημα ψυχαγωγίας, πολιτισμού και ενημέρωσης (με ή χωρίς εισαγωγικά) πάει να επαναλάβει το χάλι που ζήσαμε με την ιδιωτική ραδιοφωνία και τηλεόραση. Όπως έγραψε στην «Εφημερίδα των Συντακτών» ο τέως πρόεδρος της ΕΣΗΕΑ **Δημήτρης Τρίμης** «στην Ελλάδα γεμίσαμε όχι μόνο μπαταξήδες δήθεν επιχειρηματίες και διεφθαρμένα και διαπλεκόμενα συστήματα ΜΜΕ, αλλά και “υπερπληροφορημένους” και “ξερόλες” ... τζαμπατζήδες πολίτες».

Φυσικά ουδείς καταδικάζει τη σωστή δημοσιογραφία στο διαδίκτυο, που μοιράζεται τους ίδιους στόχους με την παραδοσιακή δημοσιογραφία (π.χ. η ενημέρωση του πολίτη ή ο έλεγχος της εξουσίας), αλλά διαφέρει από αυτήν σε πολλά καίρια σημεία, κυρίως λόγω των χαρακτηριστικών του νέου μέσου, με σημαντικότερο τη διαδραστικότητα.

Με αυτά τα νέα δεδομένα, υπάρχουν Κασσάνδρες που ισχυρίζονται ότι το παραδοσιακό δημοσιογραφικό επάγγελμα, απειλείται από την ύπαρξη του

Διαδικτύου. Ωστόσο, κατά την άποψη μου, με την κατάλληλη εκπαίδευση και προσαρμογή, τέτοιος κίνδυνος δεν υφίσταται. Χωρίς αμφιβολία, η επιρροή του Internet στην παραγωγή ειδήσεων και των δυνατοτήτων που παρέχουν τα νέα μέσα επικοινωνίας (όπως τα blogs), τα όρια μεταξύ ενός απλού χρήστη του διαδικτύου και ενός επαγγελματία δημοσιογράφου γίνονται περισσότερο δυσδιάκριτα. Αυτό με τη σειρά του οδηγεί στην ανάγκη για επαναπροσδιορισμό της έννοιας της δημοσιογραφίας, καθώς η εκπαίδευση των δημοσιογράφων στη νέα πραγματικότητα ή η πρόσληψη ειδικών που θα ασχοληθούν με την μεταφορά του δημοσιογραφικού προϊόντος από το χαρτί στο διαδίκτυο κρίνονται, ως απαραίτητες ενέργειες.

Το μοντέλο της παραδοσιακής δημοσιογραφίας έχει αλλάξει σημαντικά με την ανάπτυξη του Internet. Από τη μια μεριά, το Internet είναι μια νέα, τεράστια πηγή πληροφόρησης και έρευνας για τους δημοσιογράφους, αλλά από την άλλη αποτελεί αυτόνομο μέσο πληροφόρησης, που αποκτά όλο και μεγαλύτερο κοινό. Όμως οι δημοσιογράφοι δεν απειλούνται από την έλευση και την εξάπλωση του Internet και πιστεύω ότι η έντυπη δημοσιογραφία, κινούμενη και προς ψηφιακές μορφές, έχει μέλλον, αφού η πληθώρα πληροφοριών που προσφέρει το Internet δεν προϋποθέτει απαραίτητα σωστή πληροφόρηση και ενημέρωση. Ο ρόλος του επαγγελματία δημοσιογράφου θα παραμείνει ουσιώδης, καθώς – όταν κάνει σωστά τη δουλειά του – προσφέρει στο άρθρο του άρτια γραφή, επιμέλεια, ουσιαστική δημοσιογραφική έρευνα και υπάρχει η δυνατότητα τα άρθρα να πλαισιωθούν από σκίτσα και επαγγελματικές φωτογραφίες.

Σ' αυτό το σημείο θα παραθέσω τη άποψη ενός ανθρώπου της έντυπης δημοσιογραφίας, του διευθυντή της Αυστραλιανής εφημερίδας The Age, **Μάικλ Γκαέντα** που υποστηρίζει ότι "το ρόλο της εφημερίδας δεν μπορεί να τον υποκαταστήσει ούτε η τηλεόραση, ούτε το ραδιόφωνο, ούτε το Διαδίκτυο». Για να παραδεχτεί όμως ότι «οι σημερινές πολυσέλιδες εκδόσεις είναι φτωχές δημοσιογραφικά, καθώς οι δημοσιογράφοι σήμερα κάνουν ρεπορτάζ μέσω του Google».

Ως λειτουργός της έντυπης δημοσιογραφίας επί 50 χρόνια, έχοντας το επαχθές προνόμιο μιας... κάποιας ηλικίας, υιοθετώ τα προηγούμενα – γι' αυτό και τα παραθέτω – και νοσταλγώ τις ηρωικές εποχές που οι δημοσιογράφοι έκαναν ρεπορτάζ, χωρίς να περιμένουν το δελτίο τύπου.

Είναι αξίωμα πως ο δημοσιογράφος καταγράφει την ιστορία, κυνηγά την είδηση, αναλύει τα γεγονότα, φτάνει στην αλήθεια και την παρουσιάζει με αντικειμενικότητα. Πρέπει όμως να είναι αποφασισμένος όχι μόνο να ασκήσει ένα επάγγελμα – λειτούργημα για άλλους – , αλλά και να το ενσωματώσει, να το υιοθετήσει, ως τρόπο ζωής.

Στο πλαίσιο των «Σύγχρονων Εκπαιδευτικών Αναγκών», όπως είναι και ο τίτλος της ενότητάς μας, οι διδάσκοντες οφείλουν να εξετάζουν τις νέες δεξιότητες και

ικανότητες που απαιτούνται από τους δημοσιογράφους για την ανταπόκρισή τους στις ραγδαίες αλλαγές στο επάγγελμα, και συγκεκριμένα στους τομείς της πληροφορικής και των νέων μέσων, καθώς και το επίπεδο της δυσκολίας που αντιμετωπίζουν ως προς την προσαρμογή σε αυτές τις αλλαγές. Και οφείλουν να προετοιμάζουν τις νέες γενιές δημοσιογράφων έτσι ώστε να μπορούν να ανταποκριθούν στις συνθήκες που δημιουργήσε η κρίση. Κρίση με επιπτώσεις όχι μόνο οικονομικές. Σημαντική εν προκειμένω είναι η εκτίμηση του συντονιστή του «τραπεζιού» μας καθηγητή **Νίκου Λέανδρου** – όπως καταγράφεται στη συλλογή επιστημονικών μελετών «*Η κρίση και τα ΜΜΕ*» που εκδόθηκε με επιμέλεια του καθηγητή στο Τμήμα Επικοινωνίας και ΜΜΕ του Πανεπιστημίου Αθηνών **Γιώργου Πλειού**. Η αγορά των media, υπογραμμίζει ο κ. Λέανδρος, βρέθηκε ακόμη πιο εκτεθειμένη (όταν ξέσπασε η κρίση), επειδή κατά βάση δεν υπήρξε ποτέ ουσιαστικός σχεδιασμός και προγραμματισμός στην κατεύθυνση της παραγωγής συγκριτικού πλεονεκτήματος και διαφοροποίησης των προϊόντων, ούτε επένδυση στην ποιότητα, κάτι που θα σήμαινε μεταξύ άλλων δαπάνες στην συνεχή εκπαίδευση του προσωπικού και ανάπτυξης νέων δεξιοτήτων.

Τα τελευταία χρόνια – και πάντως πριν από την κρίση – είχαμε περάσει στην εποχή της εξειδίκευσης. Και οι δημοσιογράφοι «γενικών καθηκόντων» περιορίζονταν κυρίως στα περιφερειακά ΜΜΕ, καλύπτοντας όλες τις ειδικότητες. Ίσως γι' αυτό ήταν και πιο ολοκληρωμένοι. Θυμάμαι τους δασκάλους μου στη δημοσιογραφία, το **Γ. Ανδρουλιδάκη** και τον **Π. Πατρίκιο**, στην εφημερίδα «Ελευθερία» που συμφωνούσαν ότι οι συνάδελφοι που είχαν ξεκινήσει από επαρχιακές εφημερίδες διέπρεπαν στην Αθήνα, επειδή στον τόπο τους έκαναν τα πάντα. Και μίλησα για «δασκάλους στη δημοσιογραφία», γιατί την εποχή εκείνη που δεν υπήρχαν σχολές δημοσιογραφίας, ο νέος ή η νέα που ήθελε να ασχοληθεί με το επάγγελμα έπρεπε να προσληφθεί ως – άμισθος – μαθητευόμενος σε κάποιο μέσον, εφημερίδα συνήθως, για να μαθητεύσει κοντά σε κάποιον παλιό. Άσχετα με το επίπεδο σπουδών, η δημοσιογραφική εκπαίδευση γινόταν στο δρόμο, στο ρεπορτάζ ή στο μάρμαρο του τυπογραφείου.

Θεωρητικά σήμερα, ανάλογα με τη θεματολογία στην οποία έχει εξειδικευθεί και το είδος του συγκεκριμένου τομέα στον οποίον απασχολείται, ο δημοσιογράφος μπορεί να είναι ανταποκριτής στο εξωτερικό, αρθρογράφος, οικονομικός αναλυτής, πολιτικός συντάκτης, αθλητικογράφος, ρεπόρτερ ειδικευμένος σε διάφορα κοινωνικά και άλλα θέματα, παρουσιαστής προγραμμάτων ή ειδήσεων, ελεύθερος ανταποκριτής ή συνεργάτης, πολεμικός ανταποκριτής ή εσωτερικός συντάκτης (ύλης, μεταφραστής κλπ). Το ζήτημα είναι **πού** αποκτούν την εξειδίκευση. Όχι μόνο στη θεωρία, αλλά κυρίως στην πράξη.

Παράλληλα, πρέπει να παραδεχτούμε ότι υπάρχει γνωστικό έλλειμμα στη διαχείριση ειδήσεων που αφορούν επιστημονικά θέματα, ενώ οι συνθήκες

δουλειάς με τον ασφυκτικό χρόνο και τον έντονο μιντιακό ανταγωνισμό δεν δημιουργούν προϋποθέσεις για βελτίωση της κατάστασης. Έτσι φτάσαμε στο σημείο οι δημοσιογράφοι – κυρίως των τηλεπαραθύρων – να εμφανίζονται σαν ειδικοί επί παντός επιστητού. Σεισμολόγοι, επιδημιολόγοι και... πάει λέγοντας.

Η συγκεκριμένη παθολογία της ελληνικής δημοσιογραφίας, επισημάνθηκε και στο συνέδριο με θέμα: «Μέσα κι έξω από το Εργαστήριο. Επιστήμη στην Τεχνολογία και τη Δημόσια Σφαίρα», που πραγματοποιήθηκε πριν από δέκα μέρες στη Θεσσαλονίκη.

ΣΚΙΤΣΟ ΤΟΥ ΑΝΑΠΕΑ ΠΕΤΡΟΥΛΑΚΗ. apetroulakis@kathimerini.gr

Καταλήγοντας, θέλω να τονίσω ότι στο χώρο της δημοσιογραφίας υπάρχει μεγάλη προσφορά στελεχών. Νέοι με προσόντα και σημαντική μόρφωση, με ταλέντο, που αναζητούν μια θέση στον ήλιο. Το κακό όμως είναι ότι οι θέσεις εργασίας όχι μόνο δεν αναπτύσσονται με τους ίδιους ρυθμούς, αλλά περιορίζονται συνεχώς. Είμαστε ο κλάδος με ποσοστό ανεργίας μεγαλύτερο από τον υψηλό μέσον όρο της χώρας. Και ελλοχεύει ο κίνδυνος οι άνεργοι δημοσιογράφοι να είναι περισσότεροι από αυτούς που εργάζονται.